

Paringsgedrag bij Kluten

Door A. Smit

Kluten zijn door hun uitmonstering uitgesproken objecten voor de zwartwit-fotograaf. Bovendien tonen ze vooral in hun vrijage zoveel karakteristieke houdingen dat die alleen al de moeite waard zijn om op de gevoelige plaat vast te leggen. Bijgaande serie werd door Will H. van Schieveen op De Bol in Texel vervaardigd. De beelden vormen een unieke serie en leggen vrijwel de gehele balts van de Kluten vast. Het ongewone misschien van dit commentaar is dat geput werd uit de waarnemingen vanaf een andere plaats, namelijk te Hoophuizen. Het ceremonieel van het klutenhuwelijk gebeurt dikwijls op een andere plek dan de broedplaats.

Haast elk voorjaar verlustig ik me te Hoophuizen in het 'Kluten-kijken'. Liggend achter een dijkbeschutting, ver genoeg weg om niet op te vallen maar niet te ver om met de kijker vele details waar te nemen, is er uitzicht op een ondiepe randmeerbocht. Het is ter plaatse nogal slikkerig. Een uitmondend beekje dat door het vaste land komt aangemeanderd, botst tegen een eilandje aan en deponert het bezinksel. Misschien daardoor bevat het water daar kleine organismen, dus voedsel, maar bovenal is het er vroeg in het voorjaar erg rustig.

Het sociale gedrag van de Kluten — zij broeden veelal in kolonievorm — komt ook in het vroege voorjaar tot uiting. Het vinden van elkaar wordt vergemakkelijkt door de voortdurend helder geuite roep waaraan de Kluut zijn naam ontleent. Dat is bij een frequent bezoek aan Hoophuizen goed waar te nemen: het groepje groeit met het vorderen van het voorjaar tot een groep van, zeg maar, 20 à 30 exemplaren. Ook het minderen gaat in etappes, wanneer de Kluten successievelijk naar hun broedplaatsen — in de nieuwe polder? — vertrekken.

De groepsvorming van de Kluten heeft ongetwijfeld een functie in de balts. Allereerst is er het voedselzoeken, dat op twee manieren geschiedt. Meestal op de bekende manier door de snavel horizontaal te houden en links en rechts door het bovenste waterlaagje te walsen, zodat dit op voedsel wordt afgeroomd. Een minder voorkomende manier is door de snavel recht naar beneden te prikken in het sliklaagje. De gevoelige punt moet daar dan allerlei niksigheidjes uit zien te peuren (foto 1).

Na het voedsel zoeken, waarmee meestal de dag wordt begonnen, beginnen de vogels elkaar te benaderen. Hier en daar wordt driftig in het water gepikt en ruzie met soortgenoten gezocht. Het geslacht is bij Kluten uiterlijk niet te onderscheiden. Dikwijls echter vormen twee naast elkaar staande Kluten een paar, iets dat slechts te bewijzen valt wanneer het paringsgedrag in een verder stadium is gekomen (foto 2 en 3).

De meningsverschillen verlopen meestal pijnloos. In het algemeen is de aanvaller ook degene die overwinnaar wordt. Soms worden werkelijke tikken uitgedeeld. Kluten gebruiken, zoals alle vogels met gevoelige snavels, bij voorkeur poten en vleugels als wapens. De aanval van de Kluut uit het rechtse tweetal is klaarblijkelijk nog in volle gang. De snavel raakt de staart van de links zittende Kluut maar het versterde beeld onthult wel dat de landing van de aanvaller nog niet is beëindigd, zodat het eind van de landingsbaan een botsing moet veroorzaken (foto 4 en 5).

De schermutselingen blijken stimulerend te werken op de geslachtsdrift. Ze verinnigen als het ware het contact tussen de partners. Beide vogels gaan over tot 'schijnpoetsen', d.w.z. ze pikken driftig in de (eigen) veren en in het water. Hierna gaat het vrouwtje in de 'willige' houding zitten. Ze buigt daartoe de kop tot vlak boven het wateroppervlak, zodat de snavel vlak boven en evenwijdig aan het water

is geplaatst (foto 6). Ondertussen gaat het mannetje door met poetsen en doet dat steeds driftiger (foto 7).

Hierna loopt het mannetje rond het wijfje en passeert haar aan de achterzijde en dikwijls wordt deze 'cirkelloop' herhaald. Op een gegeven moment stopt hij naast haar, blijft doorgaan met waterpikken en maakt een — soms het vrouwtje rakende — pikkende beweging naar haar nek. Hij drukt zich eerst tegen het wijfje aan en springt vanaf de zijkant op haar rug. De poten steunen op de vleugels van het wijfje en hij zakt door de knieën. Tijdens de nu volgende copulatie zwaait het wijfje met de kop heen en weer op de zelfde manier als bij het zoeken naar voedsel met dit verschil dat het water nu niet wordt geraakt. Het mannetje heeft de snavel geopend maar maakt in de regel geen geluid (foto 8).

De eigenlijke copulatie duurt maar heel kort en is in seconden uit te drukken. Het mannetje verlaat zijn vrouwtje en neemt weer naast haar plaats. Beide vogels draaien nu de koppen naar elkaar toe en kruisen de snavels (foto 9). In deze houding en half gespreide vleugels draven zij nog enkele meters door, laten elkaar daarna los en vervolgen ieder hun weg. Ze houden zich daarna bezig met voedsel zoeken, beginnen soms weer met schijnpoetsen en dat kan in enkele gevallen weer leiden tot een nieuwe paring (foto 10).

Hoewel de vrijage in details kan variëren is bovenstaand gedrag in zijn algemeenheid wel een norm. De volgorde van poetsen, waterpikken, treden en met gekruiste snavels weglopen lijkt te zijn vastgelegd in het baltsgedrag. Het gracieuze kijkspel is eigenlijk gemakkelijk waar te nemen, vooral als men met een kijker is gewapend of met een telelens.

Later in de tijd als de Kluten jongen hebben zijn de oude vogels erg waakzaam waarbij ze er voor zorg dragen dat geen vijanden of vermeende vijanden hun kroost naderen. Hun territorium verandert steeds, omdat elke plaats waar zij zich met hun jongen bevinden als zodanig door hen wordt beschouwd. Zij kunnen daardoor allicht in een territorium van een andere soort terecht komen. Bergeenden kennen een zelfde tactiek zodat tafereeltjes als op foto 11 aangegeven, meerdere malen te zien zijn. Zo te zien illustreren beide vogels een houding, bestaande uit een mengeling van angst en aanvalslust: koppen en nekken in een horizontale lijn gehouden met laaghangende vleugels. Beide soorten zijn eigenlijk aanvaller zowel als aangevallene, vermoedelijk op en neer gaande met de — voor ons onzichtbare — grenzen van hun tijdelijke territoria.

Bij een wezenlijk aanvalsgedrag geldt eigenlijk hetzelfde als bij het geruzie tussen de Kluten onderling, nl. dat de aanvaller meestal de sterkste is. Hoewel ook hier van kluitzijde met de snavel wordt bedreigd blijkt bij een werkelijke confrontatie dat het lijfelijk contact vleugel- en pootwerk is (foto 12).

Voor mij persoonlijk zijn Kluten *altijd* het aankijken waard. Als eenpoot-slaper, in hun baltsgedrag, familiesgewijs met hun jongen, maar ook in het najaar als zij zich met honderden exemplaren in de lucht begeven in een onvergelykbare vliegshow alsof zij, voor zij verder zuidwaarts trekken, een laatste acte-de-presence willen geven. Daar slagen ze dan ook in!

● A. Smit, Lugtenbergweg 38, Nunspeet

LITTERATUUR:

Makkink, G. F. (1932): Einige Beobachtungen über die Paaringsbiologie des Säbelschnabels. *Ardea* 21: 38 - 43.

Makkink, G. F. (1936): An attempt at an ethogram of the European Avocet with ethological and psychological remarks. *Ardea* 25: 1 - 62.

Olney, P. J. S. (1970): Studies of Avocet behaviour. *British Birds* 63: 206 - 209.

Inventarisatie 'Het Wildrijck'

Voor onze inventarisatie van 'Het Wildrijck', een klein bos bij Sint Maartensvlotbrug (N.H.), verzoeken wij iedereen die over waarnemingen van vogels in dit bos beschikt deze naar ons op te zenden. Ook gegevens van vroeger zijn welkom.

● F. & P. Twisk, Beerzestraat 26, Den Helder

Stootvogelbeschermingsactie in Oostenrijk

De afdeling Steiermark van de Panda Club (van het Wereld Natuur Fonds) in Oostenrijk is met een grote stootvogelbeschermingsactie begonnen. Men geeft veel voorlichting en er wordt een autosticker verkocht in de WWF-stijl in blauw en zwart en in plaats van de Panda is een kop van een arend afgebeeld.